

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Ilona Krasoń

Analiza lingwistyczna łacińskich wyrażen skostniałych w tekstach prawnych i prawniczych języka francuskiego i polskiego

Tematyka rozprawy doktorskiej wpisuje się w obszar badawczy juryslingwistyki. Nadrzędnym celem przeprowadzonych badań jest analiza funkcji syntaktycznej, semantycznej i pragmatycznej łacińskich wyrażen skostniałych (paremii i zwrotów) występujących w tekstach prawnych i prawniczych języka francuskiego i polskiego. Pragniemy wykazać, że terminologia łacińska jest ciągle żywa we współczesnych tekstach i występuje w miejsce francuskich i polskich terminów prawniczych, które nie oddają w pełni znaczenia i zakresu pojęć prawnych. Lapidarność i precyzja terminologiczna wyrażen łacińskich to główne powody, dla których prawnicy wszystkich szczebli wtrącają je w swoje wypowiedzi.

Praca doktorska składa się z części teoretycznej i dwóch części empirycznych. Część teoretyczna omawia zagadnienia związane z problematyką występowania wyrażen łacińskich w tekstach prawnych i prawniczych języków zapożyczających. W rozdziale 1 zawarty jest przegląd stanu badań juryslingwistyki, jak również informacje o tym, jak zrodził się dyskurs prawniczy, a wraz z nim komunikacja prawnicza. Omawiane są poszczególne typy tekstów implementujących największą liczbę wyrażen łacińskich. Użycie wyrażenia łacińskiego w tekście specjalistycznym może mieć odniesienie do struktury zdania lub do ogólnej struktury tekstu. Implementacja łacińskich wyrażen skostniałych w tekst prawniczy jest poniekąd strategią metadyskursywną, dotyczącą komunikowania tych samych treści o tych samych intencjach komunikacyjnych za pomocą zapożyczeń językowych.

W rozdziale 2 opisujemy etapy powstania korpusu badawczego. Na potrzeby niniejszej rozprawy korzystaliśmy z dwóch zbiorów: *Łacińskie sentencje i powiedzenia prawnicze* (A. Dębiński, M. Jońca, K. Burczak, 2007) oraz *Les locutions latines et le droit positif québécois* (W. Schwab, 1981). Spośród 603 wyrażen łacińskich zawartych w zbiorze W. Schwaba zaczerpnęliśmy 40 wyrażen (20 paremii i 20 zwrotów) wykazujących największą częstotliwość występowania w tekstach prawnych i prawniczych j. francuskiego i polskiego. Badaniami objęty został dyskurs właściwy dwujęzycznym tekstom porównywalnym należącym do grupy *tekstów prawniczych* obu języków. Do badań włączony został także dwujęzyczny tekst paralelny Kodeksu Prawa Kanonicznego (1983).

W rozdziale 3 omawiamy status wyrażen łacińskich w języku docelowym jako tzw. "skostnień językowych". Zważywszy na fakt, że rodzime terminy są niewystarczające, aby

nazwać pewne procedury prawne, prawnicy sięgają do zapożyczeń z łaciny niwelujących tzw. "luki terminologiczne". Takie przypadki są coraz częstsze.

Druga część rozprawy, o charakterze empirycznym, poddaje analizie zgromadzony korpus paremii łacińskich. W rozdziale 1 omawiane są główne cechy *paremii łacińskich* będących wyrażeniami o strukturze zdania, bądź to z czasownikiem bądź bez czasownika. Termin *paremia* zostaje zdefiniowany w oparciu o poglądy M. Maloux i S. Fournet.

W rozdziale 2 wykazujemy, że w tekście francuskim i polskim łacińskie paremie prawnicze funkcjonują jako cytaty i stanowią część słownictwa pasywnego. Przemawia za tym posiadanie autora i pełnej struktury składniowej, co też wykazała analiza morfologiczna. Paremie łacińskie pojawiają się w tekstach prawniczych j. francuskiego i polskiego jako zdania niezależne składniowo od struktury tekstu, ale zależne znaczeniowo od kontekstu użycia. Są to tzw. "teksty skostniałe" w "tekście wolnym". Wyróżniamy następujące sposoby implementacji tych wyrażeń w języku docelowym: a) jako niezależne zdania oddzielone kropką od reszty tekstu, b) jako struktury niezależne składniowo w obrębie zdania docelowego oddzielone przecinkiem, dwukropkiem lub średnikiem, c) jako struktury niezależne składniowo w obrębie zdania docelowego ujęte w nawias. Zastosowanie w/w znaków interpunkcyjnych w implementacji paremii łacińskich dowodzi ich 3 głównych funkcji pragmatycznych: podsumowującej, eksplikatywnej i ekspresywnej. Struktury tego typu powinny być badane w oparciu o całość tekstu, w którym występują, a nie o zdanie, którego są elementem składowym.

We współczesnych tekstach prawniczych francuskich i polskich liczne są przypadki wprowadzania paremii łacińskich w treść zdania francuskiego i polskiego bez znaku oddzielania, tj. tzw. "klasyfikatorem". Najczęściej należą do nich rzeczowniki: *règle/reguła*, *principe/zasada*, *maxime/maksyma*, *adage/adagium* (np. *règle/zasada lex retro non agit*). Cytowana *regula iuris* ma ogromne znaczenie w kontekście stosowanego prawa. Zdarza się, że prawnicy podają tłumaczenie paremii łacińskiej, lecz czynią to rzadko. Analiza korpusu badawczego wykazała, że paremie łacińskie najczęściej występują w tekstach prawniczych, tj. podręcznikach i artykułach prawniczych, a także wyrokach sądowych i raportach zarówno w j. francuskim jak i polskim. Brak ich występowania możemy zaobserwować w opiniach prawnych zredagowanych w obu językach docelowych. Studium porównawcze języków docelowych wykazało również stosowanie paremii łacińskich w pracach magisterskich i rozprawach doktorskich w j. francuskim, czego nie odnajdujemy w tekstach porównawczych j. polskiego.

Trzecia część rozprawy koncentruje się wokół użycia zwrotów łacińskich w tekstach prawnych i prawniczych j. francuskiego i j. polskiego. W rozdziale 1 zostaje zdefiniowane pojęcie zwrotu łacińskiego, a także podział na syntagmy nominalne i syntagmy przyimkowe.

W rozdziale 2 definiujemy pojęcie łacińskiej syntagmy nominalnej, jak również omawiamy jej strukturę wewnętrzną. Są to najczęściej terminy złożone. Analizie poddane zostały także funkcje składniowe syntagm nominalnych w językach docelowych. W przypadku, gdy cała syntagma nominalna jest łacińska mamy do czynienia z funkcją podmiotu zdania głównego lub podrzędnego w j. francuskim i polskim i funkcją dopełnienia bliższego lub dalszego w "strukturze aktancyjnej" orzeczenia francuskiego i polskiego. W większości przypadków są to czasowniki przechodnie. Łacińska syntagma nominalna jawi się również jako człon określający terminu złożonego endocentrycznego, gdzie rdzeniem jest rzeczownik francuski lub polski. W niewielu tylko przypadkach łacińskie syntagmy nominalne pełnią w zdaniu docelowym funkcję okolicznika sposobu.

W rozdziale 3 dogłębnej analizie poddana jest kolejna kategoria zwrotów łacińskich - syntagmy przyimkowe. Zawarte w tekstach prawniczych j. francuskiego i polskiego wykazują się największą liczebnością spośród wszystkich zapożyczeń. Omawiamy strukturę wewnętrzną łacińskiej syntagmy przyimkowej oraz funkcje składniowe, jakie pełni w obrębie zdania francuskiego i polskiego, a mianowicie przydawki, orzecznika i okolicznika sposobu.

W rozdziale 4, na podstawie korpusu badawczego, podajemy klasyfikację semantyczno-deontyczną czasowników francuskich i polskich, z którymi łączą się łacińskie syntagmy przyimkowe.

Rozdział 5 traktuje o zastosowaniu zwrotów łacińskich w tekstach paralelnych Kodeksu Prawa Kanonicznego (1983). Obserwacje korpusu prowadzą do wniosku, że głównie francuska wersja Kodeksu zawiera zapożyczenia łacińskie.

W końcowych wnioskach stwierdzamy, że zwroty łacińskie najczęściej występują w porównywalnych tekstach prawniczych j. francuskiego i polskiego. Podobnie jak paremie, zwroty łacińskie cechuje ogromna liczba kontekstów użycia w podręcznikach i artykułach prawniczych, a także wyrokach sądowych, raportach i opiniach prawnych. W umiarkowanym stopniu pojawiają się w tekstach prac magisterskich i rozpraw doktorskich w obu językach.

Na uwagę zasługuje fakt, że większość współczesnych tekstów prawnych i prawniczych jest publikowana w oparciu o nowe technologie informacyjne.